

Nya verktyg och hjälpmedel –

hur kan vi främja lärandet och användningen

Lisbeth Nilsson, dr med vet, arbetsterapeut
associerad till Lunds universitet

Forskning om lärande

Barn och vuxna med flerfunktionsnedsättning

- Lärande aktiviteter – övning i elrullstol
- Förståelse för verktygsanvändning
- Faserna i lärande processen
- ALP verktyget - Avgöra fas i lärande processen
instrument och främjande strategier

Lärande aktiviteter

Lärande – en del av mänsklig aktivitet

Vi hanterar olika verktyg och hjälpmedel i vardagsaktiviteter

En lärande aktivitet kan vara så enkel som att äta med sked

Medvetenhet om

- Vad är aspekter av lärande i en aktivitet
- Hur ta vara på möjligheter till lärande i vardagen

Olika verktyg och hjälpmedel

KONKRETA – ABSTRAKTA

ex. handverktyg, artefakter, maskiner, metoder, applikationer, internetanvändning

ENKLA – KOMPLEXA

Enkla verktyg

Ex. bestick, kontakt för på-av, pektavla, bokstavstavla

Styrverktyg

Ex. kontakter, styrspak, datormus, pekskärm

Komplexa – sammansatta verktyg

Ex. elrullstol, datorbaserade hjälpmedel för kommunikation

Kräver olika nivå av kognitiv och språklig/kommunikativ förmåga

Verktygsanvändning

Verktygs- användning/ Aktivitet	Sammansättning av verktyg		
	Hjälpmedel/ utrustning	Styrverktyg/ kontroll	Agerande kroppsdel
Förflyttning med eldrivet hjälpmedel <i>Exempel:</i>	Maskin/ Fordon för förflyttning som är eldriven <i>Elrullstol</i>	Styr sätt/metod: Styrspak Kontakter ögonkontroll <i>Styrspak</i>	Agerande/utförande: Hand, mun, huvud, fot eller Ögonrörelse <i>Hand</i>
Interaktion/ kommunikation med AAK <i>Exempel:</i>	Enkel/ komplex utrusning för samspel, kommunikation, samtal <i>Datorbaserat AAK hjälpmedel</i>	Styr sätt/metod: Styrspak, Kontakter Pekskärm Ögonstyrning Ögonkontroll	Agerande/utförande: Hand, fot, huvud, mun Öga <i>Öga</i>
Äta <i>Exempel:</i>	Bestick, ätpinnar <i>Sked</i>	Styrverktyg Kroppsdel/ar Arm/hand, ben/fot <i>Arm, hand, fingrar</i>	Agerande/utförande: Hand, fot <i>Hand, fingrar</i>

Lärandeprocessen

Lära sig använda verktyg

Utveckling

Tillväxt

Lärande

Att lära sig verktygsanvändning

En PROCESS där förståelsen ökar för:

- ❖ Vad det kan användas till
  - Förstå verktygets funktioner och effekter
- ❖ Hur det hanteras på ett målriktat och ändamålsenligt sätt
  - Sekvensera akter och effekter i funktionella mönster
- ❖ Funktionell och integrerad användning i vardagen
  - Använda verktyget i utförandet av andra/sammansatta aktiviteter

Övning i elrullstol är en lärande aktivitet

- Använda händer och kropp – motorisk kontroll
- Använda syn och andra sinnen
- Lära om relationer
  - Orsak verkan, Rum och Tid
- Utveckla samspel och kommunikation
- Tur-tagning, göra val
- Ordna akter och handlande i rum och tid
- Bygga fungerande aktivitetsmönster
- Hantera känslor – frustration

Vad kan man uppnå med övning i en elrullstol?

- Första studien –
två förskolebarn med
flerfunktionsnedsättning
- Video – pojke 4 år
- första testet i elrullstol
- januari 1993

Vad man kan uppnå med övning i en elrullstol

Fri körning
Lekfullhet
Samspel
Kommunikation

Efter 2,5 års övning
i elrullstol

Video – pojke 7 år
augusti 1995

Upptäckten av lärande processen

- Direkt observation
- Videoinspelningar
- Upprepad observation av videofilmerna
- Sökande efter tecken på förändring
- Sökande efter mönster
- Jämförelser med spädbarns utveckling och deras utförande av aktiviteten

Jämförelser med spädbarn

Spädbarns utveckling

Tidig verktygsanvändning

Problemlösning

Lek

Video –

Spädbarn med typisk utveckling

ålder 3 månader 10 dagar

ALP-verktyget

Bedömning av lärandeprocessen
och främjande strategier för lärande
Nilsson & Durkin, 2014

Aktuell nivå
Utmaning
Delmål
Mål

ALP 2.0

Kortversion

Avgöra fas i Lärande Processen

(Nilsson & Durkin, 2014)

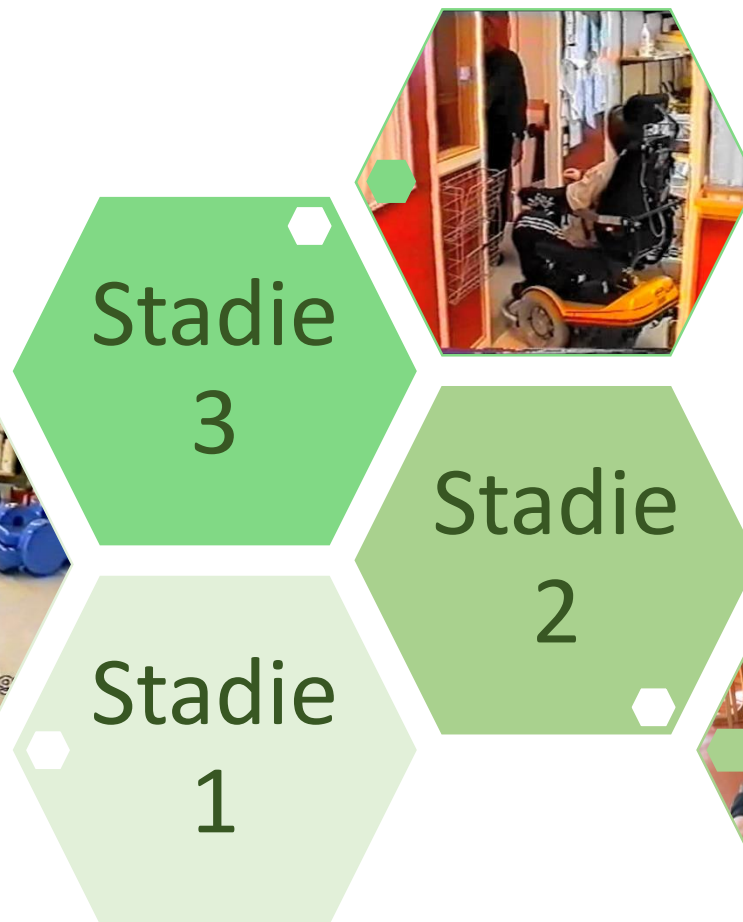
FAS	Uppmärksamhet	Aktivitet & rörelse	Förståelse av verktygsanvändning	Uttryck & Känslor	Samspel & kommunikation	STADIE
8	Uppmärksamhet väl grundad och vidmakthållen	Verksamhet består av två eller flera aktiviteter	Integrerad verktygsanvändning	Beroende av vilka "andra" aktiviteter som utförs	Integrerat samspel på flera nivåer	Utforskar ANVÄNDNING Kropp, verktyg, omgivning & verksamhet
7	Uppmärksamheten kan fördelas på flera saker	En verksamhet för sin egen skull	Använder verktyget med precision o flyt	Glädje, lycka Tillfredsställelse	Konkurrerande samtidigt samspel	
6	Uppmärksamheten kan vara riktad mot mer än en sak men blir lätt avbruten	Aktivitet Målriktad	Kompetent verktygsanvändning	Allvarlig Nöjd Skrattar Ivrig	Konsekutivt samspel på ett plan i taget	
5	Uppmärksamhet i två kanaler Aktiv, koncentrerad	Sekvenser av kedjor av akter	Idén om kompetent användning föds	Ivrig, Ler Allvarlig Frustration	Dubbelriktat samspel Triadiskt samspel	Utforskar HANTERING Kropp, verktyg & omgivning
4	Uppmärksamhet i en kanal i taget men kan skifta spontant	Kedjor av akter	Utforskar utvidgad verktygshantering	Allvarlig Ler Skrattar ibland	Enkelriktat samspel	
3	Uppmärksamhet i en kanal men kan skifta kanal	Akt Riktad	Basal verktygsanvändning	Allvarlig Nöjd Ler	Kan inleda samspel	Utforskar FUNKTIONER Kropp, & verktyg
2	Uppmärksamhet i en kanal	Förstadie till akt	Idén om basal/grundläggande användning föds	Nöjd Nyfiken Ängslig Arg	Kan ge gensvar på samspel	
1	Extremt lättstörd Passiv eller ängslig	Ivrig Ingen akt Avvisande	Ingen eller en mycket vag idé om användningen av verktyget	Öppen Neutral Ängslan	Inget eller mycket ringa gensvar på samspel Undvikande	

Stadier och faser i lärandeprocessen

När aktivitetsutförandet blir mer automatiserat kan det integreras och bli en del i andra aktiviteter

Växande går nerifrån och upp
Därför illustreras processen från basen uppåt, från stadie 1 till 3

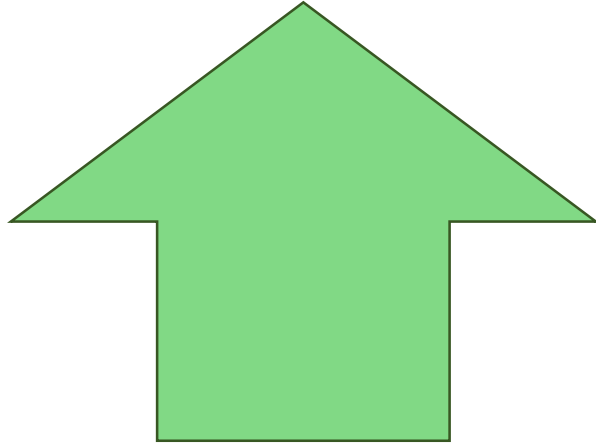
Förståelsen för funktioner och olika mönster för hanteringen leder till aktivitetsutförandet blir allt mer målriktat

Videoillustration av de åtta faserna

Variationer i aktivitetsutförandet

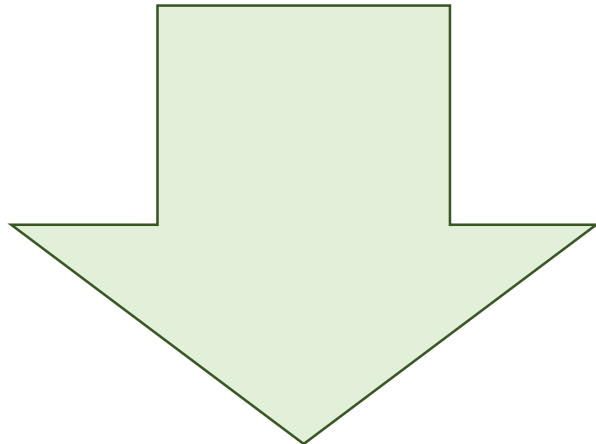

Vaken, alert, god hälsa

Motiverad, har roligt

Stöd från viktiga personer

Miljö som främjar och/eller passar situationen

Trött, mår dåligt

Förstår inte meningen, har tråkigt

Misstro från viktiga personer

Miljö som hämmar och/eller stör situationen

ALP – främjande strategier

Förhållningssätt som främjare

- Dialog, ömsesidigt samspel, bygga partnerskap
- Samkonstruktion

Strategier för varje fas och stadie i lärandet

- Verktygsanvändning och utforskning
- Social interaktion
- Frustration
- Språkanvändning
- Uppmuntran av egna initiativ och försök att hantera verktyget

Att lära sig kommunicera genom att köra

Två aspekter av utveckling under övning i elrullstol:

(1) växande medvetande om styrpaksanvändning och eldriven förflyttning

(2) lära sig kommunicera genom att köra

Strategierna för att främja verktygsanvändning stimulerade också deltagarnas *alerthet, uppmärksamhet på socialt samspel, utveckling av en känsla av själv, förväntan, avsiktlighet och en egen vilja* som kunde kommuniceras med att visa genom att köra.

Aktuell nivå
Utmaning
Delmål
Mål

ALP för AKK

Används för att bedöma lärandeprocessen och främja fortsatt lärande inom **Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK)**
Anpassningen ett samarbete mellan Lisbeth Nilsson och logopederna Sarah Wilds och Chip Clarke, USA

Avgöra fas i LärandeProcessen (ALP) för AKK

Stadie 3

Utåtvänd

Utforskar Användning

Fokus på kropp, verktyg,
kommunikation &
omgivning

8 Expert

7 Skicklig

6 Kompetent

"Jag tänker inte på hur det ska göras – jag bara gör det"

Utförandet har flyt, är precist och automatiserat. Uppgiften i fokus (inte AKK verktyget)

"Jag har kontroll och använder det med flyt"

Använder AKK verktyget för multipla funktioner, utförandet är kontrollerat och förfinat

"Jag kan använda det här för att kommunisera"

Målriktat men ostabilt utförande. Utveckling av sekvensering, störs mindre av misstag

Stadie 2

Svår Övergång

Utforskar Sekvensering

Fokus på kropp, verktyg &
kommunikation

5 Sofistikerad
Nybörjare

4 Avancerad
Nybörjare

"Jag förstår hur det kan användas och försöker behärska det" Träffsäkerhet

låg men ökar. Varierar utförandet för att få önskade effekter. Visar frustration ibland

"Jag hittar fler sätt att hantera det" Kan lokalisera och välja mål och utforska olika mål. Kan skifta uppmärksamheten mellan personer och aktivitet med verktyget

Stadie 1

Inåtvänd

Utforskar Funktioner

Fokus på kropp & verktyg

3 Nybörjare

2 Nyfiken Novis

1 Novis

"Jag får det att hända"

Kan lokalisera och träffa målet, visar förståelse för AKK verktygets basala användning

"Något händer men jag är inte säker på hur eller varför"

Försöker få något att hända. Ökande intresse/vakenhet för vad som sker vid aktivering

"Det här är alldeles nytt för mej"

Ingen eller vag ide om funktioner, råkar aktivera oavsiktligt och är nyfiken eller passiv

Lärande processen för att äta med sked

Utforska och experimentera hur:

- gripa och hålla skeden
- lasta mat på skedbladet
- få maten att stanna på skeden på vägen till munnen
- träffa munnen med precision
- söka bästa sättet att äta med skeden
- äta och samspela med andra samtidigt
- samordna positionering och timing – klara att äta soppa
- variera utförandet så det passar i olika situationer

Att möjliggöra lärandet av verktygsanvändning

Kognisering för verktygsanvändning

– en process där man varseblir, blir medveten om och förstår hur ett verktyg kan användas

- **Motivation**
- **Tillförsikt**
- **Tolerans**
- **Uppmärksamhet**
- **Samkonstruktion**

Nilsson & Durkin (2017). Powered mobility intervention: understanding the position of tool use learning as part of implementing the ALP tool. *Disability and Rehabilitation: Assistive technology*, 12(7), 730-739

Förutsättningar för lärande

- Skapa tillit och förtroende i samspelet
- Ömsesidigt samspel, kommunikation och dialog
- Samkonstruktion av situationen
- Vara uppmärksam på små tecken förändring
- Anpassa främjandet för att få önskade reaktioner
- Koppla gensvar med många möjliga tolkningar
- Dela ansvar, göra överenskommelser, utveckla förutseende i situationer

Hemsida: www.lisbethnilsson.se

ResearchGate: https://www.researchgate.net/profile/Lisbeth_Nilsson

Tack för ert intresse!

Information och material för nedladdning

<http://www.lisbethnilsson.se>

http://www.researchgate.net/profile/Lisbeth_Nilsson